

Çalışan Kadınların Ev Emeğine Yönelik Anlatıları Üzerine İçeriksel Bir Analiz

Burcu Göközkut*

Kadın/Woman 2000, June 2021; 21(1): 83-106

A Content Analysis of Working Women's Narratives on Domestic Duties

M. Murat Yücesahin**

Öz

Kadınların ev içindeki karşılıksız emeği yalnızca yemek yapma, temizlik gibi gündelik rutinleri içermez; aynı zamanda hanehalkının üretimini ve bakımını da kapsar. Ev içi tüm sorumlulukları içeren bu emek maddi olarak 'karşılığı ödenemeyen' sözde aşırılaştırılmış bir manevi değerle özdeşleştirilip duygusal tatmin kisvesi altında geçiştirilir. Bu araştırmanın amacı günümüzde çalışma hayatına aktif olarak katılan ve aynı zamanda karşılıksız ev emeği sorumlulukları yerine getiren kadınların özel alanda harcadıkları emeğe ilişkin algı ve yaklaşımlarını sorgulamaktır. Bu doğrultuda araştırmada, çalışan kadınların ev işlerine yönelik deneyim, görüş ve eleştirilerini içeren anlatıları nitel araştırma tasarımı içinde derinlemesine görüşmeler ile elde edilmiş ve betimsel analiz uygulanmıştır. Araştırmada, kamusal alanda eşyle aynı saatler içerisinde çalışsalar bile kadınların ataerkillik sisteminin bir dayatması olarak şekillenen 'ev emeğinin kadının görevi olması' anlayışından kurtulamadıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: ev emeği, feminist coğrafya, karşılıksız emek, ataerkillik, toplumsal cinsiyet.

Abstract

The unpaid labour of women in the home does not only include daily routines such as cooking and cleaning; it also covers the reproduction and maintenance of households. This labour, which includes all domestic activities, is identified with a so-called excessive moral value, which is financially 'unpaid' and is hidden under the guise of emotional satisfaction. The purpose of this research is to question the perception and the approaches of the domestic labour practices of women who are actively involved in working life today and who also perform unpaid housework. In this regard, the narratives of working women including their experiences, opinions and criticisms about housework, were obtained through in-depth interviews in qualitative research design and descriptive analysis was applied in the study. In the research, it is found that the women cannot escape from the understanding that "homework is the duty of women", which is formed as an imposition of the patriarchal system, even if they continue working in the public sphere within the same hours like their husbands

Keywords: domestic duties, feminist geography, unpaid labour, patriarchy, gender.

* Arş. Gör. Burcu Göközkut, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye. E-posta: bgokozkut@aku.edu.tr; ORCID No: 0000-0002-2214-8327.

** Doç. Dr. M. Murat Yücesahin, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: yucesahin@ankara.edu.tr, mmyucesahin@gmail.com; ORCID No: 0000-0001-9038-464X.

Özgün araştırma makalesi

Makale gönderim tarihi: 11 Mart 2020

Makale kabul tarihi : 22 Mayıs 2021

302-9916©2021 emupress

Original research article

Article submission date :11 March 2020

Article acceptance date: 22 May 2021

Giriş

Cinsiyet ve mekân politikalarının en belirgin olarak görüldüğü yerlerden biri evdir. Kadınlık ve erkeklik rolleri, içinde yaşanılan kültürde birçok değişkenden bağımsız olarak, esasen ‘ev (yuva)’ üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir. Dedeoğlu (2000) evi, “*cinsiyet kimliklerinin ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yeniden üretildiği alan*” olarak tanımlamaktadır. Ev üzerinden özel alana yapılan bu vurgu, özel alan ve kamusal alanın cinsiyetlendirilmiş olmasından kaynaklanır. Buna göre erkeğin temel sorumluluğu ailenin ekonomik ihtiyaçlarını sağlamak için kamusal alanda çalışmak ve toplumda aileyi temsil etmek iken, kadının temel sorumluluğu ev, eş ve çocuklar ile ilgilenmektir. Böylelikle ekonomik kazanç sağlama erkeğe ve kamusal alana atfedilirken; ev içi işler kadına ve özel alana atfedilmektedir. Benzer şekilde eleştirel pek çok feminist çalışmada; içinde sürdürülen emeği de kapsayacak şekilde ev, kadınlarla erkekler arasındaki farkın yaratıldığı yer olarak tanımlanmaktadır (Bora, 2016: 63).

Kadınların iş gücüne katılımlarının artması ile kamusal alandaki görünürlükleri çoğalmış, bunun yanı sıra yine kamusal alandaki rollerinde dönüşümler gerçekleşmiştir. Oysaki kamusal alana kıyaslandığında özel alandaki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin değişiminin çok daha yavaş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özel alandaki toplumsal cinsiyet rollerinin sürmesiyle hanedeki ücretlendirilmemiş ev içi sorumluluklar yükü kadın üzerinde kalmaya devam etmekte ve kadınlar ev işleri ve evdeki bakım hizmetlerinde erkeklerden çok daha fazla sorumluluğu üstlenmektedir (Başak vd., 2013). Hochschild (1989), ev dışında bir ücret karşılığında çalışan evli kadınların, ev içinde yerine getirdikleri ve maddi bir karşılığı olmayan iş yüküne ‘ikinci vardiya’ (second shift) ismini vermektedir. Feminist literatürde ise kadınların ev dışında çalışmasıyla birlikte erkeklerin ev işlerine sınırlı katılımı ya da hiç katılmaması nedeniyle iş yüklerinin iki katına çıkması genelde ‘çifte yük’ olarak tanımlanır.

Kadınların ev içindeki karşılıksız emeği yalnızca yemek yapma, temizlik gibi gündelik rutinleri içermez; aynı zamanda hane halkının üretimi ve bakımını da kapsar. Kadınlar her ne kadar ücretli bir işte çalışsalar da asıl çalışan, kazanan ve çalışması gereken erkek olarak toplumsal hafızaya kodlanmıştır. Böylece erkekler ev işine ya da çocuk bakımına yardım etseler dahi bu işler yine de kadının görevi olarak benimsenmektedir. Kısacası çiftler arası cinsiyetlendirilmiş sorumlulukları ayıran çizgiler hala keskindir (Williams, 2000). Türkiye’de yapılan bazı araştırmaların sonuçları da bu durumu kanıtlamaktadır. Eraydın ve Erendil’in (1996: 261) bulgularına göre, “kadınların %51’i kocalarından hiçbir yardım almadan bütün ev işlerini yaptıklarını, %24,1’i ise ya kız kardeşlerinden, kayınvalidelerinden ya da kendi annelerinden yardım aldıklarını” belirtmektedir (akt: Dedeoğlu, 2000: 166-167). Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) yaptığı bir araştırmaya göre, (2008) Türkiye’de karşılıksız ev içi emek yükü erkeklerle kıyasla orantısız biçimde kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Türkiye’de çalışan kadınlar, hanehalkı ve ev bakımına günde ortalama 4 saat 3 dakika zaman ayırırken, çalışan erkekler yalnızca 43 dakika

ayırmaktadır. (Başak vd., 2013). 2006 yılında yayınlanan Aile Yapısı Araştırması'nda (TÜİK, 2006) ise Türkiye'de yemek yapma, çamaşır ve bulaşıkları yıkama, ütü yapma gibi ev işlerinin genelde kadınlar tarafından yapıldığı; günlük alışverişi yapma, evin küçük bakım-onarım işlerini ve faturaları yatırma işlerinin ise erkekler tarafından üstlenildiği belirtilmiştir. Yine ev içinde yapılan işlerde kız çocuklarının sorumluluklarının erkek çocuklarına göre çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Can ve Aslan, 2017: 95). Ancak Can ve Aslan'ın (2017) Aile Yapısı Araştırması'na (2006) dayandırarak hazırladıkları çalışmalarında, kız çocuklarının ev içi işlerde daha fazla sorumluluk almalarının gelecek açısından onlar için bir avantaj olabileceğinden söz edilmektedir. Bu ve buna benzer vurgu ve yorumlar, kadınlığı dezavantajlı kılan ev içi iş yükü fazlalığının; özel-kamusal mekânsal pratikler arasındaki farklılığın toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak yeniden üretilmesini onaylamaktadır. Öte yandan bu tür indirgemeci yorumlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini benimsemiş ve çoğu kez bir sorun olmanın dışında tutan kolektif hafızayla bağ kurarak, bazen açıkça, bazen üstü kapalı bir şekilde eşitsizlik (aile ve hanehalkı) ideolojisine destek olmaktadır.

Kadın ve erkek arasındaki iş bölümü, toplumlar arasında farklılık gösterse de kadını ev içi işlerle yükümlü tutan ve onu özel alana kapatan hanehalkı ideolojisi çok yaygındır. Türkiye'deki aile yapısı ve aranjmanları bölgesel farklılıklar taşımaya rağmen, Kandiyoti'nin klasik ataerkinin aile olarak tanımladığı özelliklerle benzer çok tarafı bulunmaktadır. Bu benzerlik kendini daha çok ataerkinin aile yapısında var olan; "erkeğin egemen ve karar süreçlerinde asıl söz sahibi olduğu kontrol biçimlerinde" göstermektedir. (Dedeoğlu, 2000: 157). Nesilden nesile aktarılan bu ataerkinin hiyerarşi Türkiye toplumunun ve aile biriminin temel yapısal özelliğidir (Sunar ve Fişek, 2005). Bu yapıda "evli çiftler arasındaki ilişki daha çok görev ve sorumluluk temelinde kurulmakta, erkek evin ekmeğini kazanmakla ve ailesinin geçimini sağlamakla yükümlüyken, kadın annelik, bakım ve beslenme gibi temel ev içi faaliyetlerden sorumlu tutulmaktadır" (Dedeoğlu, 2000: 157). Öte yandan 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de kırdan kente göçün artması sonucunda aile yapısında belirgin değişimlerin ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklardan en önemlisi kadınların işgücüne katılım oranının artmasıyla birlikte kamusal alanda ücretli istihdama katılımının kültürel bağlamda meşruiyet kazanmış olmasıdır. Ancak kadınlar kamusal alanda ücretli bir işte çalışsa bile ücretsiz ev emegini sürdürme yükümlülüğü neredeyse değişmeden kalmıştır. Öyle ki, Yılmaz (2018), Türk aile yapısı ve aile ilişkileri pratiğinde, kadının; ev işlerinin yerine getirilmesi ve hanehalkı üyelerinin bakımı temelinde mekanik bir saat gibi işleyen, en önemli aktör durumunda olduğunu ve sabah erkenden kalkıp çocuklarını okula, eşini işe göndermek için gerekli hazırlıkları yapıp, aynı esnada kendini de işe gitmek için hazırlamakla yükümlü olduğunu söylemektedir.

Kadınların kamusal alanda çalışmasıyla birlikte cinsler arasındaki ilişkilerin yerleşmiş şekli sorgulanmaya başlansa da (Massey, 2001), ataerkinin sistem olabildiğince devam etmiştir. Kadınların bu duruma neden (ya da nasıl) razı geldiğinin ise birkaç temel nedeni bulunmaktadır. Kandiyoti (1988: 280), "klasik patriyarkanın yapı içinde kadınların kocalarının ya da oğullarının sevgilerini

manipüle ettiklerini” belirtir. Bu durum kadınları tutucu bir eğilim içine sokmakta ve var olan eşitsizlik üzerine kurulu ilişkinin devamlılığına ve içselleştirilmesine yol açmaktadır. Kandiyoti bu durumu “ataerkil *pazarlık*” olarak adlandırmaktadır (akt: Dedeoğlu, 2000: 158). Bu konudaki genel yargı ise kadınların ev alanını kendilerine ayırmak istemesidir. Böylece kendilerine şu cümleyi hatırlatmış olurlar: ‘ben hala anneyim!’ (Hertz, 1989; Coltrane, 1996; Deutsch, 1999; Tichenor, 2005). Çiftler, annelik ve ev işlerini kadının birincil işi olarak görmektedir. Bu durumda kadın kamusalda bir işte çalışsa dahi bu onun ikincil işi olmaktadır. Sonuç olarak, cinsiyete dayalı iş bölümü ve ataerkil ilişkiler özel alanda beslenip, büyütülmekte ve yeniden üretilmektedir. Aile içinde çocuklar anne ve babalarından gördükleri rolleri devralır. Kız çocukları bu şekilde yetiştirilmekte; eve ve evle ilgili işlere değer verdiği ölçüde değer göreceğine ve bu yolla kadın olacağına inanılmaktadır.

Kentte yaşayan ve iş gücüne katılan evli kadınların, özel alanda yerleşik olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine öncelikle ev emeği üzerinden maruz kaldığı bilenen bir gerçektir. Bu temel argüman ışığında nitel araştırmayla tasarlanan ve görüşme kayıtlarını betimsel analiz yaklaşımıyla inceleyen bu araştırmanın amacı, kamusal alanda eşyle eşit saatlerde çalışsalar dahi, kadınların ataerkil sistemin bir dayatması olarak şekillenen ‘ev emeğinin kadının görevi olması’ anlayışından kurtulamadıklarını ve ev işleriyle ilgili pratiklerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığını ortaya koymaktır. Araştırmada, ataerkil sistemin bir dayatması olarak kadınların, kamusal alanda çalışmalarına rağmen ev emeğini nasıl da asli görevleri olarak benimsedikleri anlaşılmalı çalışılmıştır. Böylece evli ve çalışan altı kadınla yapılan derinlemesine görüşmeler, kadınların ev emeği pratiklerine bakış açılarını ve aynı zamanda eleştirilerini açığa çıkarmaktadır.

Ev, Ev Emeği ve Toplumsal Cinsiyet

Modernite ile birlikte, ailenin alanı olan özel alan ile toplumsal ortaklığın yaşandığı alan -kamusal alan- olarak ikiye ayrıldı; aileye duyguların paylaşılması, karşılıksız fedakârlıkta bulunma, kültürün yeni kuşaklara aktarılması ve öğretilmesi gibi -sözde- dışıl değerler atfedildi (Sancar, 2012:196-197). Bu işlerin sorumluluk sahibi ve uygulayıcısı da kadın oldu. Bu bağlamda ev (özel mekân), tıpkı “cinsiyetçi ideolojinin cinsler arasındaki eşitsizliği doğa durumuna (anatomik özelliklere) bağlaması” (Acar-Savran, 2013: 19-20) gibi, kadınlara ait olan doğal bir yer olarak kurgulanıp yeniden üretilirken, kamusal alan, erkeklerin baskın ve söz sahibi olduğu bir öge olarak sunulup, pratik edildi (Yüceşahin, 2016). Kısacası özel alan, duygusal yaşamın, aşkın, empatinin, yetiştirilmenin, hanehalkının diğer üyelerine karşı olan tüm sorumlulukların kadının omuzuna yüklendiği yegâne mekân ve mahal konumuna dönüştü. (Yüceşahin, 2016). Özel ve kamusal alan arasındaki bu ataerkil ayırım sonucu, kadın evde harcadığı emekle evi, erkek için konforlu bir mekâna dönüştürmekte, işinden arta kalan zamanda erkeğin dinlenme alanı haline getirmektedir (Alkan Korkmaz ve Allmer, 2013). Böylece ev içi, eşya seçiminden ve yerleştirilmesine, hanehalkı üyelerine oda tahsisinden evde zaman geçirme

aralığına kadar cinsler arası farklılıkları hatırlatacak biçimde düzenlenmekte ve kullanılmaktadır (Özbay, 2013: 192-193).

Evdeki cinsiyetçi iş bölümünün alt yapısını ataerki oluşturmaktadır. Marksist bir eleştiriyile ataerki, bir 'üretim tarzı' ve 'sömürü ilişkisi' olarak tanımlanmaktadır. Delphy'e (2016) göre batılı sanayi toplumlarına özgü ataerki maddi temeli ev içi üretim tarzıdır. Kapitalist üretim tarzından farklı olan bu ev-içi üretim tarzında erkeklerden kadınlara yönelen bir sömürü düzeni mevcuttur. Yine Delphy'e göre bunun hukuki ifadesi evlilik sözleşmesidir (Öğütte, 2013: 54). Hartmann (1981) da ataerkinin maddi temelini kadınların çocuk yetiştirmesinin yanı sıra, erkeklerin kadın emeğini denetlemesine izin veren bütün toplumsal yapıları dayandırmaktadır.

"1960'ların sonu ile 1970'lerin başlarında feminizmin ilk tartışmaya açtığı ve somut bir politika üretmekte en çok zorlandığı alan 'karşılıksız ev emeği' olmuştur" (Acar-Savran, 2013: 15). Çünkü karşılıksız emek sadece ev mekânı ile kısıtlanmış kadınlarda değil, aynı zamanda kamusal çıkabilen kadınlar için de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Kadınların ev emeğinin görünmeyen emek olmasının ise üç nedeni bulunmaktadır. Birincisi, bu emeğin "doğallaştırılmış emek" olarak gösterilmesidir. Bu ideolojik göndermede kadınların özel mekânda yapmış oldukları ev işleri ve hanehalkı bakımı kadının doğasının bir parçası olarak sunulur; iş olarak değil davranış biçimi olarak yansıtılır. İkincisi, "ev içi emek yükünün gizlenmiş olması"dır. Çalışmak ile dinlenmek, iş zamanıyla boş zaman ve iş yapmakla sevgi paylaşmak iç içe geçmiştir. Üçüncüsü ise, "bu önemli uğraş alanının ücretlendirilmemiş olması"dır (Acar-Savran ve Demiryontan, 2016: 11). Hâlbuki ev işleri gündelikçi kadınlara yaptırıldığında ücrete tabidir (Delphy, 2016: 100). Bu yaygın durum, kadınların pek çoğu için evde sürdürdükleri hizmet ve bakım işlerinin karşılıksız kalmasıyla onların dezavantajlı bir statüde kaldıklarının açık bir göstergesidir.

Aslında kadınlar, içine düştükleri/düşürdükleri bu dezavantajlı statü hakkında çoğu kez bir farkındalık yaşarlar. Ev içinde sürdürdükleri bu karşılıksız emeğin onları yaşam boyu yıprattığının ve mağdur ettiğinin farkındadırlar ve çoğu kez bu durumdan yakınır. Literatürde kadınların karşılıksız ev emeği karşısında dezavantajlarını ortaya koyan ve ev emeğinin ücretlendirilmesi gerektiğini belirten ve ev emeğinin aylık ücretini tahmin eden pek çok çalışma ve uluslararası kuruluşların raporları yer almaktadır (örneğin, bkz. Acar-Savran, 2013: 17). Ancak bütün bu eleştirel çalışmalara rağmen kadınların dezavantajlılığını ortadan kaldıracak bir politika pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de mevcut değildir.

Kadınların karşılıksız sürdürdükleri ev emeği, onların ücretli istihdama katılışına da engel teşkil etmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları ile Dünya Bankası'nın Türkiye odaklı yaptığı çalışmalar Türkiye'de kadınların ücretli istihdama katılamamasında -öğrencilik hariç- en önemli üç etmenin: sırasıyla, ev kadını olmak (ev işleriyle uğraşmak); çocuk bakımı ya da hasta-yaşlı bakımı olduğunu ortaya koymaktadır (Uraz vd., 2010: 2; HÜNEE, 2014: 181-183). Kadınları ücretli işgücüne katılmaktan alıkoyan bu ev içi hizmetlerin ücretsiz bir şekilde onlara tahsis edilmesi kültürel olduğu kadar yasal mevzuatın yokluğuyla ilişkilidir.

Kültürel yapı, bir ülkenin toplumsal pratiklerini yakın ve uzak vadede etkileyen gündelik hayattan hükümet politikalarına kadar yaygın bir biçimde sirayet eden güçlü bir etmendir. Türkiye’de toplumsal yapıda neredeyse kökleşmiş toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadını özel mekânda sürdürülen hizmetler ve toplumsal statü bakımından geri plana itmiş ve onu ev içi hizmetleri yerine getirmek üzere asli bir görevle yükümlendirmiştir. Kültürel cinsiyetçi kodlarla ilişkili olarak kadının asli görevleri arasında evlenmek, çocuk dünyaya getirmek, çocuğun bakımını üstlenmek, ev işlerini yapmak, özellikle kocasının akrabalarına yaşlılık ve hastalık dönemlerinde bakıcılık görevi yapmak Türkiye toplumunda oldukça yaygındır. Ve daha da ötesi, bir kızın babasına bağlı bir yaşamdan kocasına bağlı bir yaşama geçişte ve asıl olarak kadın oluşunda bütün bu yükümlülükler koşulsuz gibi sayılmaktadır. Bu görevleri yerine getiremeyen, eşinin ölmesi, boşanması veya onu terk etmesi durumunda ise kadın çoğu kez tek ebeveynli hanehalkının sorumluluğunu ve ikinci bir dezavantajı daha yaşamaktadır. Kültürel bağlamda; dul kalmış ve/veya bakmakla, büyütmeyle yükümlü olduğu çocuklarıyla maddi ve manevi bakımdan kadının yaşadığı dezavantajlık daha da artmaktadır. Türkiye’deki tek ebeveynli hanehalklarının %70’inden fazlası kadın aile reislerinden oluşmaktadır (ASAGM, 2011). Erkekler boşandığında ve eşi öldüğünde ise yaygın olarak yeniden evlenmekte ve toplumsal statülerini evlilik birimi üzerinden sürdürmeye devam etmektedir. Bütün bu yaşam aranjmanlarının Türkiye toplumundaki toplumsal cinsiyet rejimi ile yakından ilgisi vardır. Öncelikle de kadınların her koşulda; her tür dezavantaja rağmen ev içi hizmetleri ve hanehalkı üyelerinin bakımını sürdürmeleri erkek ve kadın arasındaki doğal farklılığa bağlanmış olmasıyla ilgilidir. Kadınların doğuştan bu yeteneklere sahip olduğu varsayılmakta ve onların evle ilgili işlerden yükümlü tutulmaları doğurma özellikleriyle ilişkilendirilmektedir.

Doğa durumu bakımından bir kadının çocuk dünyaya getirebilmesi anatomik bir gerçekliktir. Ve fakat anatomik cinsiyetin, ev işlerini yapma (yemek yapma, çamaşır-bulaşık yıkama, temizlik yapma vb.) ve hasta-yaşlı-engelli birey bakımı ile bir ilgisi söz konusu değildir. Türkiye’de bu tür görevleri yapan erkekler de bulunmaktadır. Örneğin, hasta-yaşlı-engelli birey bakımını üstlenen pek çok erkek (özellikle Türki Cumhuriyetlerden gelenler) bir firma nezdinde ücret karşılığı çalışmaktadır. Daha nadir de olsa erkek işçiler, ev işlerini de ücret karşılığı yapmaktadır. Kuşkusuz evli erkeklerin bir bölümü de ‘evde eşlerine yardım’ adı altında ve ikincil konumda -işe gitmediyse, ya da boş zamanlarında evde bulduklarında- ev işleriyle gizli bir biçimde meşgul olabilmektedir. Erkeklerin ev işleri ile uğraşmalarının çoğu kez gizli tutulması, yine toplumsal cinsiyetle ilgilidir. Sözde kadın işi sayılan bu uğraşlarla erkeğin ilgilenmesi kültürel olarak hoş karşılanmamaktadır. Erkeğin ev işleri yapması, annesine, babasına, hastaya, yaşlıya, engelliye bakması onun erkeklik gururuyla ilişkilendirilir, sanki bunu yaptıkları için utanç duymak zorunda kalacaklarmış gibi düşünülür. Kadının ve diğer aile üyelerinin bu durumu gizlemesi de erkeğin gururunu incitmekten kaçınmalarıyla ilgilidir. Erkek bu tür işleri para karşılığı yapıyorsa ‘ekmek parası kazanan’ sıfatıyla yüceltilmektedir. Burada bahsedilen toplumsal pratiklerde yer edinmiş bu gerçek örüntüler kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gözler önüne sermektedir.

Yöntem ve Analiz Araçları

Bu araştırmaya Türkiye’de yaşayan; biri eşinin işyerinde, biri kendi işyerinde ve diğerleri ise kamu veya özel sektörde çalışan altı evli kadın, katılımcı (K1, K2, K3, K4, K5 ve K6) olarak seçilmiştir (Tablo 1). Araştırma için seçilen katılımcılarda beklenen ilk özellik, çalışan ve evli kadınlar olmaları koşuludur. Daha sonra, küçük bir örneklem grubunda maksimum çeşitliliği sağlamak amacıyla katılımcıların demografik özelliklerinin, sosyo-ekonomik ve kültürel arka planlarının farklı olmasına özen gösterilmiştir. Bu farklılıklara dikkat edilerek, katılımcılar araştırmacıların yakın çevrelerindeki kişiler arasından seçilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Bazı Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Meslek	Maaş (TL)	İşteki statüsü	Kamu/özel sektör	Yaşadığı yer	Çocuk sayısı	Evlilik süresi
K1	26	Lisans	Muhasebeci	2300	Çalışan	Özel	İstanbul	Yok	1 yıl
K2	27	Lisans	Halkla ilişkiler uzmanı	2800	Çalışan	Kamu	Kocaeli	Yok	1 yıl
K3	28	Yüksek lisans	Araştırma Görevlisi	4900	Çalışan	Kamu	Afyon-karahisar	1	2 yıl
K4	44	İlkokul	Esnaf (market)	1300	Eşinin işyerinde çalışan	Özel	Kocaeli	2	26 yıl
K5	46	Lisans	Öğretmen	1600	Çalışan	Özel	Ankara	3	30 yıl
K6	62	İlkokul	Esnaf	1700	Kendi işyerinde çalışan	Özel	Kocaeli	4	33 yıl (2. evlilik)

Toplumsal cinsiyetin özel alandaki kurgulanışını ev emeği üzerinden anlamaya odaklanırken, araştırmaya feminist bir teorik mercek tutulmaktadır. Bunun yanı sıra araştırma, katılımcıların yaşamlarındaki olaylar/fenomenlerin anlamlarını araştırmak ve anlamak için nitel bir araştırma tasarımına sahiptir (Creswell, 2009). Böylece katılımcılar için neyin anlamlı ya da önemli olduğu, araştırma soruları çerçevesinde gündelik yaşamlarını nasıl deneyimledikleri öğrenilmek istenmiştir (Neuman, 2006). Gündelik deneyim feminist kuramda önemli bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir. Ayrıca, pek çok alanda olduğu gibi, ev işlerinin kim tarafından ve nasıl yapıldığı yapılmayacağı söylem yoluyla inşa edilmektedir (Richardson, 1996; Arkonaç, 2014: 158-160; Yazgan vd., 2017). Bu nedenle araştırmada kamusal mekânda çalışan kadınların ev emeği ile ilgili gündelik deneyimleri ve bu deneyimler üzerinden görüş ve eleştirilerini içeren yorumları incelenmiştir. Nitel araştırma tasarımında uygulanan derinlemesine görüşmelerin önemli bir özelliği, bireye odaklanma derinliğidir. Her kişinin kişisel bakış açısının ayrıntılı olarak araştırılması, araştırma olgusunun içinde bulunduğu kişisel bağlamın derinlemesine anlaşılması ile ayrıntılı bilgi edimi için fırsat sağlar. Böylece derinlemesine görüşmeler, özellikle kişisel durumlarla ilişkilendirilen hassas ve karmaşık konularda, kişisel geçmiş veya deneyim bağlamında duyulan perspektifleri belirlemenin önemli olduğu yerlerde veri

toplamanın tek yoludur (Lewis, 2003: 58) Araştırma için derinlemesine görüşmeler; 2016 Kasım, 2017 Ocak ve 2018 Haziran aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden iki tanesi kafede, bir tanesi katılımcının iş yerinde, üç tanesi ise katılımcıların evlerinde yapılmış; görüşmeler sırasında katılımcıların bilgileri dâhilinde ses kaydı alınmıştır. Katılımcılarla aşağıdaki sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış ölçek dâhilinde yüz yüze derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Sorular, çalışan kadınların ev emeğine (gündelik ev işleri) dair görüş, eleştiri ve yaklaşımlarını öğrenmeye yönelik, yoruma ve ucu açık olarak tasarlanmıştır ve sorular aşağıdaki şekildedir:

Ev emeği ve ev emeğinde eşitlik denildiğinde ne anlıyorsunuz?

Ev içinde kadının ve erkeğin görevleri nelerdir?

Bir iş günü, eve döndüğünüzde neler yapıyorsunuz? Eşiniz neler yapıyor?

Ev işleri için yardım alıyor musunuz? Eşinizin bu konudaki tutumu nedir?

Ev işlerinde eşinizin katkısı nedir? Sizce ne olmalı?

Araştırmada bir nitel veri analiz biçimi olan betimsel analiz uygulanmıştır. Bu yaklaşıma göre daha önce belirlenen kavramsal çerçeveye göre elde edilen veriler düzenlenir. Sonrasında veriler araştırma amacına uygun olarak seçilir, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Betimsel analize göre mülakatlar ile toplanan veriler görüşülenlerden elde edildiği gibi değiştirilmeden, alıntılar şeklinde aktarılır. Katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir (Özdemir, 2010). Araştırmada katılımcılara yöneltilen sorulara alınan yanıtlar betimsel analize tabi tutulduktan sonra ana temalar belirlenmiş ve bu temalar bulguları oluşturmuştur.

Analiz araçlarının değerlendirilmesinden elde edilen temalar, çalışan kadınlardan oluşan katılımcıların ev emeğine ilişkin bildirdikleri görüşlerin en ön plana çıkan ve üzerinde oldukça fazla durdukları eleştirilere dayanmaktadır. Örneğin, çalışan bir kadının ev işlerinin türleriyle, bazı ev işlerinin süreleri ve nasıl gerçekleştirildiğine ve evin düzenine ilişkin bildirimlerde çeşitlenme ve farklılık arttığından bazı ayrıntılar bulgulara dahil edilmemiştir. Katılımcıların evde sarf edilen emeğe ilişkin belirttikleri ilk yorum, ürettiği söylemlerden ilki, işin yoğunluğu, süresi ve hacmine yöneliktir. Bu eleştirel bulgular *Ev Emeği: A'dan Z'ye Emek İş* başlığı altında sunulmaktadır. Katılımcıların ikinci önemli görüşleri evde bulunma zamanlarında erkekler ve kadınlar arasındaki aktivite farklılığına -erkeğin dinlenmesi ve kadının çalışmaya devam etmesine- yönelik eleştirilerinden oluşmaktadır. Bu değerlendirmelere ait bulgular *İş Dönüşü: Kadına İş, Erkeğe İstirahat* başlığı altında toplanmıştır. Üçüncü olarak, çalışan kadınlar erkeğin evdeki zamanı neredeyse bütünüyle dinlenme pratiğiyle geçirmesinin bir eşitsizlik sorunu yarattığının farkındadır. Kadınlar bu sorunu ataerkil aile yapısının kültürel temeline dayandırarak dile getirmektedir ve bu eleştirilere dair bulgular *Ev İçinde Aylaklık: Sultanlık?* bölümü altında sunulmuştur. Dördüncüsü, çalışan kadınlar, ev içinde sarf ettikleri hizmetin yıpratıcılığına yönelik farkındalık bildirmektedir. Bu yorucu aktiviteden kurtulmanın bir yolu olarak katılımcılar para karşılığı hizmet alımına da olumlu yaklaşırken eşlerinin hizmet alımı konusunda çekinceleri olduğu

anlaşılmaktadır. Bu boyuta ilişkin bulgular, *Hizmet Alımına Koca Engeli* başlığı altında sunulmuştur. Beşinci ve son olarak, ev emeğinin yıpratıcı yönüne ilişkin eleştirel yorumları çelişkili gözükse de kadınlar evdeki iş sorumlulukları üzerinden bir statü elde ettiklerini düşünmektedir. Bu düşüncede kadına ev işleri sorumluluğunu yükleyen ataerkilliğin ideolojiye dayalı iş bölümünün toplumsal-kültürel izlerinin kadınlara da transfer olduğu anlaşılmaktadır. Çalışan kadınların iş hayatına katılımı ve evdeki işleri de yürütmeleriyle çifte yük altına girmeleri ile toplumsal değerler arasında bir çelişki yaşadıkları belirlenmektedir. Bu boyuta ait bulgular ise *Bir Statü Olarak Ev Emegi: Benimdir Bırakmam Kimseye* başlığı altında sunulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Görüşme kayıtlarının betimsel analizle değerlendirilmesiyle elde edilen sonuçlar ev emeğinin eşitsiz bir düzlemde özel alanı inşa edip yeniden ürettiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmadan elde edilen bulguların en önemlilerinden biri, ev emeğinin hane içindeki asimetrik dağılımını ortaya çıkaran başat faktörün erkeklerin ev emeğine yönelik dirençli tutumları ile bu emeği önemsememeleridir. Bir diğeri ise kadınlığın ev emeğiyle ilişkilendirilerek tanımlandığı kültürel-ideolojik düzlemde kadınların bazılarının ev emeğini bir statü olarak görmeleridir. Bu iki önemli bulgu söylemlerle yapılandırılarak, beş alt başlık halinde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Ev Emegi: 'A'dan Z'ye Emek İşi'

Hooks (2014: 66), “Bugün çalışmanın kadınları erkek tahakkümünden kurtarmadığını biliyoruz” der ve ekler: “Birçok kadın kızgın, çünkü feminist düşünce onları çalışarak özgürleştireceklerine inandırmıştı. Sonuçta hem işte hem de evde uzun süreler çalıştıklarını fark ettiler”. Gerçekten de ev emeğinin kadının bakımının bir karşılığı olduğu, bu bakımın bir ücrete denk düştüğü ve dolayısıyla da kadının emeğinin karşılığının ödenmiş olduğunu ileri sürmek artık mümkün değildir. Çünkü çalışan kadınlar kendi bakımlarını kendileri sağlıyorlar ve dolayısıyla da bu durumda ev emeğinin hiçbir karşılığı yoktur (Delphy, 2016: 104). Onun dışındaki işi, kendisini ev işlerinden muaf kılmadığı gibi, bu ev işlerine eklenmektedir. Kadın, belirli bir ekonomik bağımsızlık elde edebilmenin karşılığı olarak iki işi birden yürütmektedir (Delphy, 2016: 104). Bu kapsamda toplumun kadına yüklediği durum, kadınların önceliğinin aile yükümlülüğü olduğu ve dışarıda çalışmalarının ancak ev işlerine eklenerek mümkün olduğudur.

Ev hizmetleri, hanedeki üyelerin tüketimi ve konforu için yapılan ücretsiz üretimi, hane düzenine ve üyelerine yönelik hizmetleri ve bakım faaliyetlerini kapsar (Özbay, 2015: 100). Feminist alanyazınında ise büyük ölçüde görünmeyen emek olarak ifade edilen ev emeğinin, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve buna bağlı olarak toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde ortaya çıktığı, ataerkilliğin ve kapitalizmin önemli dayanaklarından birini oluşturduğu belirtilir. Görüşmelerde katılımcılara öncelikle ev emeğinin ne olduğu sorularak, bu konudaki düşünceleri öğrenilmek istenmiştir; alınan yanıtlar aşağıdaki gibidir.

Evi çekip çevirmek geliyor aklıma. Sadece para değil yani (K1)
 Ev emeği denildiğinde saçını süpürge etmeyi anlıyorum (K2)
 Evde yaptığın özverili iş (K4)

Görüşmelerdeki ev emeği tanımlarında ‘evi çekip çevirmek’, ‘saçını süpürge etmek’ gibi tabirlerin varlığından ev içerisindeki işlerin kadın üzerinde olduğu ve kadınların bu durumu kanıksadığı anlaşılmaktadır. K5’in sözleri de bu tür bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Evdeki her şeydir. Masanın üzerindeki herhangi bir çataldan tabaktan tut, yatarken giydiği eşin için yıkadığın pijamasına kadar bunların hepsi emek. Emeksiz evde hiçbir şey yok. Hele de kadına hazır gelen hiçbir şey yok. Hepsinde bir emek var A’dan Z’ye (K3).

K3, A’dan Z’ye evdeki her şeyde emek olduğunu söylemiştir, aynı zamanda bu emeğin sadece kadının üstünde olduğunu da belirtmiştir. K3’ün evdeki işleri A’dan Z’ye emek biçiminde tanımlaması, evdeki farklı farklı işler olduğunu gösterdiği kadar birbirinin içine geçmiş işler yumağı için de bir vurgu niteliğindedir. Gerçekten de “ev içindeki bir dizi iş, iç içe geçmiş, üst üste binmiş ve birbirleriyle eklenmiş durumdadır” (Acar-Savran, 2013). Bu durum, kadınların ev içindeki dinlenme ve çalışma durumlarının iç içe geçmesine neden olmakta, yapılan işlerin görünürlüğü azaltmaktadır.

Katılımcıların ev emeği tanımlamalarında dikkat çeken önemli hususlardan biri, hiçbir katılımcının çocuk bakımını ev emeğine dâhil etmemesidir. Tanımlarda ev emeği sadece ev işi ile özdeşleştirildiğinden ve çocuk bakımının manevi değeri ağır bastığından, ev emeği içinde düşünülmemektedir. Çocuk bakımını ev emeği dâhilinde algılamamak ve bunu bir iş olarak nitelendirmemek kadınların çok külfetli bir emeği göz ardı ettiği anlamına gelmektedir. Evde sadece çocuk değil, hasta birinin bakımı da genelde kadına aittir ve bu bakım işleri çok büyük bir fiziksel emeğin yanı sıra asıl olarak duygusal emeğe dayanır. Bu bakım işleri tüm zorluğuna rağmen, kadının doğal ya da kadını eğilimleriyle ilişkilendirilir ve özellikle çocuk bakımı kadınların kutsal görevi olarak düşünülür (Erickson, 2005; McDowell, 2003). Böylece toplumsal veya kolektif hafızada hanehalkı üyelerinin bakımının üstlenilmesi ve sürdürülmesi görevi sıradanlaşırken, eril tahakküme dayalı eve kapanma (Yüceşahin & Yazgan, 2017) özel mekân içinde kendini göstermiş olur.

İş Dönüşü: Kadına İş, Erkeğe İstirahat

“Kadının yorucu bir iş gününden sonra eve gelip de kocasının bir güzel dinlenen bacaklarının altında elektrik süpürgesini çalıştırmasını sağlayan bu korkunç adaletsizliğin arkasında ne olabilir?” (Fine, 2010: 99). “Ev emeği, erkekler tarafından basitçe ‘ev işi işte, ne olacak’ diye dile getirilse de aslında uçsuz bucaksız görevler dizidir” (Acar-Savran, 2013: 15). Eşlerinin giyeceklerini ve yiyeceklerini hazırlamak, her gün yeniden evin temizliğini yapmak, evde bakıma muhtaç yaşlı veya çocuk var ise bakımlarını sağlamak gibi birçok ev içi sorumluluk kadına bırakılmıştır (Dikmen ve Maden, 2012). Görüşme yapılan katılımcılara özellikle hafta içi bir gün işten sonra ev içerisinde kendilerinin ve

eşlerinin neler yaptıkları sorulmuştur. Hafta sonu birçok kadın için bir gün dışarıda, bir gün de temizlik ile geçirdikleri tatil zamanı iken, hafta içi karı kocanın işten gelip iki kişinin de yorgun oldukları zaman dilimi olduğundan, bu saatlerdeki ev emeğinin bölüşüm örüntüsü (Tablo 2) önemlidir.

Tablo 2. Katılımcı Kadınların Kendileri ile Eşlerince Evde Geçirilen Zamanda Sürdürülen Aktivitelere Yönelik Görüş ve Değerlendirmeleri

	Çalışma sonrası zamanda evde kadının sürdürdüğü aktivite	Çalışma sonrası zamanda evde kocanın sürdürdüğü aktivite
K1	Hafta içinde yemeğim hazır oluyor, gecedan yapıyorum yemeği hazırlıyorum. Sonra üstten evi süpürebiliyorum. Onun dışında saat geç oluyor, çünkü eve geldiğimde saat 8 oluyor. Televizyon izliyor, yatıyorum.	Hafta içi ben eşimden geç geliyorum eve, o daha erken geliyor, yemeği ısıtıyor sadece, sofrayı kuruyor. Yemek yedikten sonra makinaya falan koymaz, sadece tezgâhın üstüne koyar, tezgâhi ben toplarım.
K2	Eve geliyorum önce yemeği hazırlıyorum. O sırada makine boşaltılacaksa makinayı boşaltıyorum. Yemeği yapıyorum. Sofrayı kuruyorum, yiyoruz, sofrayı kaldırıyorum. Bulaşıkları makinaya diziyorum, süpürülecekse süpürüyorum. Çamaşır varsa yıkayıp asıyorum. Ya da balkonda asılmış varsa onları topluyorum, katlıyorum. Ütülerini bazen ben yapıyorum, bazen eşim yardım ediyor. Banyoyu muhakkak her akşam temizliyorum. Çayı demliyorum. Bazen toz alıyorum. Oturmam 9.30'u buluyor.	Eşim işten gelince benim sofrayı kurmamı bekliyor. Dolanıyor ya da oturuyor. Bazen çok nadir bulaşık makinasını boşaltıyor. Yemek yiyoruz. O salonda oturuyor, namazını kılıyor. Benim ona çay yapip götürmemi bekliyor. Bazen çok nadir ikinci bardağını kendi koyuyor. Bütün akşam oturuyor sonra yatıyor.
K3	Eğer bir önceki günden akşamdan yemeğim varsa ellerimi yıkayıp direk üzerimi bile çıkarmadan mutfığa giriyorum. Yemeğim varsa onu ısıtıp sofraya hazırlayıp hemen yanına bir salata bir şey yaparım. Yemeğim yoksa hemen yemek yapma derdine düşüyorum.	Bu sırada eşim ben çağırmadığım müddetçe televizyonun karşısında. Eve beraber girmiş olmamıza rağmen, ondan bir şey istemezsem, ben mutfığa girerken, o salona gidip kumandayı eline alıyor. önüne hazır bir sofraya geliyor. Yemeğini yiyor. Tabii bu arada çok güzel olmuş eline sağlık filan diyor. Bunları diyerek gazımı alıyor herhalde. Ben sofrayı topladıktan sonra çay yanına tatlı falan getirdiysem havaya uçuyor.
K4	Yemek hazırlıyorum, yemek yiyoruz. Bulaşıkları topluyorum, çamaşır yıkayıp asıyorum, ütüm varsa ütü yapıyorum. Öbür günün yemeğini yapıyorum bazen. Ekstra bir iş olursa onları yapıyorum. Misafir varsa misafir ağırlıyorum.	Mesela kapıdan içeri giriyoruz, bana yemek hazır mı diye sorar. Hâlbuki aynı anda çalışıyoruz, aynı anda geliyoruz. Eşim yine oturuyor TV seyrediyor, onu getir bunu götür diyebilir ama benim öyle bir şansım yok. Balkonda oturuyor sigarasını içiyor, yemeğini yiyor, televizyonun karşısına geçiyor sonra hiçbir şey yapmıyor.

K5	İşten geliyorum çok yorgun oluyorum, rahat kıyafetler giyiyorum hemen. Ellerimi sabunlayıp hemen mutfağa geçiyorum. Yemek yedikten sonra çay da hazır oluyor. Daha sonra ders varsa ders çalışıyorum. Bilgisayara bakıyorum en geç 11.30'da uyuyorum, çok yorgun oluyorum çünkü.	Hafta içi eşim işten gelince hemen yemeğini yer. Sonra çay hazırsa çayını içer, değilse hazır olana kadar kestirir. Hiçbir şeye kanışmıyor. Yapanım diye söz vermişti ama yapmıyor. Sonra uyukluyor, oturuyor, ben yerine yat diyorum yerine yatıyor. Hafta sonu dinleniyor sadece. Kimildamadan oturuyor. Yoruluyormuş.
K6	Önce geliyorum elimi yüzümü yıkıyorum biraz dinleniyorum. Ondan sonra yemek yapmaya giriyorum. Eşim geç geldiği için onu bekliyorum. Eşim geliyor, sofrayı hazırlıyorum yemek yiyoruz. Çayımızı içiyoruz, yemişimizi yiyoruz. Sohbet edip, on bir on bir buçuk gibi yatıyorum.	İşten eve gelince elini yüzünü yıkıyor, yemeğini yiyor. Salonda onun kendi koltuğu var, özel aldı, ona oturuyor, ayaklarını uzatıyor. Çay pişirir misin diyor, pişiriyorum. Meyve getirir misin diyor, götürüyorum. Dinleniyor, ondan sonra da yatıyor.

Görüşmelerden de anlaşılacağı üzere, kadınlar kamusal mekân dışında özel mekânda da birçok sorumluluğu üstlenmek durumundadır. Tablo 2'den izlenebileceği gibi ev işi ile ilgilenen kesim tamamen kadın olmakla birlikte bu durum bir vazife gibi düşünülmekte ve uygulanmaktadır. Erkekler ise kadın istemediği müddetçe bu pratiklere katılmamaktadır. Hatta katılımcıların bir kısmı eşlerine bu tarz bir talepte bulunmayı akıllarına bile getirmemektedir. Kadın ve erkek arasındaki bu görev dağılımı, toplumsal ve tarihsel olarak ve neredeyse sorgulanmaya izin verilmeyecek bir biçimde pekiştirilmektedir. Erkeklerin ev işlerine katılmaları ancak her ikisi de ev dışında tam gün çalışan ve işlerinin statüsü ve ücretleri eş düzeyde olan çiftlerin yaşamında gerçekleşmektedir. Bu, genelde her ikisi de bir meslek sahibi olan üst-orta sınıftan çiftler için yaygın olarak geçerlidir (Acar-Savran, 2013).

Tablo 2'de de çok net bir şekilde görüldüğü gibi görüşme yapılan katılımcılar ev emeğinin neredeyse tamamını üstlenmiş durumdadır. Söylemlerden belki de en çarpıcı olanı K4'ün "Mesela kapıdan içeri giriyoruz, bana yemek hazır mı diye sorar. Hâlbuki aynı anda çalışıyoruz, aynı anda geliyoruz" sözleridir. Çalışan kadın ve erkek aynı saatlerde eve gelseler dahi kadının üstündeki yük ve beklenti K4'ün bu sözlerinde kendini net bir şekilde göstermektedir.

Görüşülen kişilerin yaş ve eğitim özelliklerine bakıldığında 40 yaşın üstündeki, eğitim durumu daha düşük olan katılımcılarda ev emeği yükünün kadının üstünde olmasının daha fazla içselleştirildiği görülmüştür. Eğitim seviyesi daha yüksek olan katılımcılar arasında eşlerinin kimi zaman kendi istekleri, kimi zaman katılımcıların ricalarıyla ev işlerinde onlara 'yardımcı' oldukları anlaşılmaktadır. Ev emeğinin paylaşımında kadınların aldıkları maaşın da ev içindeki işlerin paylaşımına etki edebildiği, daha yüksek maaşlı olan kadınların eşlerinin ev emeğine katılımında görece artış olduğu sonucuna varılmaktadır. Özetle, kadınların eğitimi ve maaşları arttıkça ev emeğinde eril tahakkümün azalabildiği; paylaşım şansının arttığı görülmektedir.

Ev İçinde Aylaklık: Sultanlık?

Delphy'e (2016: 111) göre kadınların karşılıksız ev içi hizmetlerine razı gelişleri onların ortak ezilmişliğini oluşturur. Çünkü toplumda kadınlar ne iş yaparlarsa yapsınlar en başta ev kadını olarak kurgulanmışlardır. Bu nedenle çocuklar hastalandığında işe gidemeyen öncelikle kadındır ve kadın yemeği pişirmesi gerekenin kendisi olduğunu düşündüğü sürece akşam eşinden önce evde olmaya çalışacaktır (Meulenbelt, 1987). Böylece evli kadınların kamusal alanda bir işte çalışmaları feminist literatürde 'çifte yük' olarak da adlandırılmaktadır. Ayrıca kadınların iş hayatındaki yeri genelde erkeklerinki kadar önemli sayılmaz. Erkeğin yaptığı asıl iş, kadınıninki ise ek gelir (hane bütçesine katkı sağlayan) olarak görülür. Erkeğin evin temel geçimini sağladığı düşüncesi kendine baktırma hakkını da vermiştir. K2'nin sözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Èşime göre erkek evde hiçbir şey yapmaz. ...Ataerki kafa yapısından kaynaklanıyor. Ona göre kadın dediğin yapar, erkek dediğin çalışır, eve gelince de oturur. Bu da yetişme tarzından, ailesinin ona gösterdiği davranışlardan oluşmuş. (K2).

Ev emeğinin 'karşılıksız emek' olarak adlandırılması (Molyneux, 2016: 129), bu emek türünün görünürlüğünü iyice yok eden bir durumdur. "Kadınların görünmeyen emeği, cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde harcanan bir emek biçimidir ve yapının en temel dayanaklarından birisini oluşturur" (Acar-Savran & Demiryontan, 2016: 10-11). Kadın kamusalda çalışıyor olsa dahi ev içinde genellikle çocuk ve hasta bakımı, yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, ütü yapmak, toz almak, süpürmek vb gibi sorumlulukları üstlenir. Oysa kadınların evde yaptıkları tüm bu işlerin her biri başlı başına kamusalda birer ücretli mesleğe karşılık gelmektedir. Dolayısıyla karşılıksız ev emeğinin ayrıncı niteliği, "bu işlerin, karı-koca ya da çalışan-işveren gibi, onun hangi ilişki içinde yapıldığıyla bağlantılıdır" (Acar-Savran, 2013: 48). Bu duruma en güzel örnek, ücret karşılığı ev işlerini yapan gündelikçi kadınların kendi evlerinde bu işleri karşılıksız yapıyor olmalarıdır. Araştırmalara göre Türkiye'de hanehalklarının sadece %20'sinde bu sorumluluklar eşler arasında paylaşılmaktadır (Özbay, 2005). Mesela K5 ve K6 görüşmelerinde görüldüğü gibi ailelerde güçlü bir toplumsal cinsiyet hiyerarşisi bulunmaktadır. Bu hiyerarşik organizasyonun görüldüğü yerlerden biri ev işi paylaşımıdır.

Ev işleri konusunda eşimin bana gölge etme başka ihsan istemem felsefesi vardır. Her yer dağsın hiç ilgilenmez.' (K5)

Eşimin bana hiçbir katkısı olmadı. Sürekli ben yaptım, ben baktım. Evlendim evleneli eşim sabah gider... akşam geç gelir. Yorgun olduğunu söyler. O yüzden ben yaparım her şeyi. Ne yemek ne temizlik hiç, asla. (K6).

K5 ve K6'nın söylemlerinden ev içi emek paylaşımının aile içi ilişkilerde sözü dahi edilmeyen bir durum olduğunu anlayabiliyoruz. Ancak K6'nın sözleri daha çarpıcıdır.

Ben salona halı aldım, perdeleri diktirdim. Kaç gün geldi gitti, geldi gitti. Dedim en sonunda ‘ne var bu salonda değişik?’ Bakıyor bakıyor bir şey yok diyor. Yani o kadar bilmez, karışmaz evin işine. (K6).

Evin işine karışmamak veya ev ile ilgili olmamak tıpkı kadınlığa yüklenen anlamlar gibi erkeklığe yüklenen anlamlardan biridir. Bu anlam ve algılar cinsiyetlendirilmiş toplumsal ilişkilerin ev içindeki yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklığın bu halinin toplumda gayet normal karşılanmasının yanı sıra, olması gereken ve belki de kimi zaman -diğer erkekler için- hayran olunan bir özelliktir. Kadın ya da erkeklerin biyolojik cins özellikleri ile doğrudan ilişkili olmayan toplumsal ilişkiler gibi ev işleri de kadınlık ya da erkekle ilgili anlamlar yüklenerek cinsiyetlendirilmiştir (Sancar, 2016).

Ev işlerinin ideolojik olarak kadının işi ve kadının evlilik kontratına eklenmiş bir görevi olarak düşünülmesi, ev emeği ile ilgili en önemli sorunu doğurur; bu ise emeğin ‘iş’ konumunda değerlendirilmemesiyle sonuçlanır (Gittins,1991; Kandiyoti, 2015). Gerçek işin hane dışında yapılabileceğine olan inançtan dolayı ev içi işler özel alanın özeli ve mahremiyeti olarak varsayılır. Emeğin karşılığının ödenmiyor oluşu da ev içindeki işi önemsiz kılar (Meier vd., 2007). Evde yapılan işler hem toplum hem de medya araçları tarafından kadının sistematik görevi olarak dayatıldığından (Mcdowell, 2007), kadınlar ev işlerini kendi görevleri olarak benimser. Aynı zamanda kadınlar eşlerinin ev içerisinde yaptıkları işi lütuf olarak görmeye de yatkındır. K4’ün söylemi bu bulguyu doğrulamaktadır.

Bir keresinde hastaydım hastaneye gittim geldim evde yatıyorum. Ona dedim odun getir soba için, iki üç tane odun getirip odanın ortasına koymuştu. Adam beceremedi yani onu bile. ... Eskiden eşim cep telefonuyla odadan aradı ışığı kapat diye, ya da su getir diye. Eşim poşet varsa beni veya çocukları çağırırdı aşağıya poşetleri taşıtırdı. Ama şimdi yapıyor. Yıllardır çöp attığını bilmem. Ama yavaş yavaş başlıyor. Hem artık kendi çayını yapabiliyor. Yeşil çayı var onu yapabiliyor, ketılı çalıştırabiliyor. Kahvaltı tabağını akşamdan hazırlıyorum, o hazırsa onu buzdolabından çıkartıp yer. Ona özel kahvaltı tabağını hazırlıyorum, diyet tabağı olarak. Ama artık mikrodalga fırınımız var yemeklerini ısıtabiliyor. Eskiden onu da yapmıyordu.(K4).

Cinsiyetçi ideolojiyle iç içe geçen tüm toplumsal ve tarihsel dayatılar ataerkil aile biçiminin araçlarını oluşturmuştur. Örneğin, 1969-1970 yıllarında II. Demirel Hükümet Programında “Türk ailesinde kadının büyük ve kutsal mevkiine uygun olarak günlük hayatını kolaylaştırmak ve evindeki görevini huzur içerisinde yerine getirmesine imkân vermek hedeflerimiz arasındadır” denilerek kadının yerinin evi olduğu açıkça vurgulanmıştır (Gazioğlu, 2013: 100). Kadınlar hane içerisinde olağan tüm işleri yapmalarının dışında K2 örneğinde olduğu gibi ev işi olarak eşlerinin özel isteklerini de yerine getirmektedir.

Sürekli et yemeği ister, sebze yemeği kesinlikle istemez. Yemeğin yapılış şekline müdahale eder. Akşamları çayın yanına mutlaka bir şeyler ister. Kek olabilir kurabiye olabilir, tatlı ya da kuruyemiş. Çay muhakkak ister. ...Çamaşır asmadan önce ellerini yıka, toplamadan önce ellerini yıka, ütü yapmadan önce ellerini yıka gibi takıntılı istekleri var. (K2).

Güçlü toplumsal normlar, artık erkeğin de yardım etmesini beklese bile, hala ev ve çocuklar esas olarak kadının sorumluluğunda gözükmektedir (Fine, 2010). Ayrıca erkeklerin ev işlerine ağırlıklı olarak kriz anlarında, zaman baskısı olduğunda, hastalık anlarında ve esasen ‘yardım’ çatısı altında gerçekleştiği bilinmektedir (Acar-Savran, 2013). Temelde eğreti ve geçici olan bu katılımın süreklilik kazanması çok istisnai bir durum olmakla birlikte, “bunlar erkeklerin yapmaktan özel olarak zevk aldıkları, uzmanlık alanları olduğuna inandıkları ya da seçerek yaptıkları özel işler”dir (Acar-Savran, 2013: 24). Bu işler genelde erkeğin zaten kamusal alanda da deneyimlediği şeyler arasında olduğu için özel alana yansımaları şeklinde sürmektedir. Örneğin, tadilat işlerini yapmak, evdeki hesap işleriyle ilgilenmek gibi. Bunun dışında K5 örneğinde olduğu gibi erkekler zevk için keyifli bir günde mangal, salata, makarna gibi yemekler yapılabilir. (K5).

Ben eşimin ev işinde yeteneksiz olduğunu zannediyordum. Ama çok güzel makarna yapıyor, tamir ediyor bazı şeyleri. Meğerse tembellikten yanaşmıyormuş yani. Zorlamaları sayesinde bunu keşfetmiş oldum. ...Çok acırsa kalkıp makarna yapıyor, ya da salata yapıyor. O da keyifli ve mutluysa. Eğer zaten mutsuzsa çok güzel surat asma bahanesi oluyor evde yemek olmaması. (K5).

Doucet (1995: 276) özel mekânda kadın ve erkek arasındaki iş bölümünü; rutinliği ve aldığı zaman üzerinden örneklendirmiş ve toplumsal cinsiyet farklılıklarının özel mekânda dezavantajlara dönüşüp dönüşmediğini sorgulamıştır. Buna göre cinsiyetlendirilmiş iş bölümüne rağmen erkek ev emegine katkı sağlıyor olabilir. Ancak kadın sürekli akşam yemeğini yapan, erkek de arabanın yağını değiştiren kişi olarak kurgulandığında; araba yağının her altı ayda bir herhangi bir gün; herhangi bir zaman diliminde değiştirilmesi yeterli olsa bile, akşam yemeği her akşam aynı saatlerde hazırlanmak zorundadır. Bu örnek, cinsler arasındaki hane işlerinin bölüşümündeki orta ve uzun vadedeki eşitsizliğinin sürmesini gözler önüne sermektedir.

Hizmet Alımına Koca Engeli

Davidoff’un (1974) Viktorya dönemi İngiltere’inde aristokrat kadınlar ile ev hizmetlerinde çalışan kadınların deneyimlerini ortaya koyan çalışmasından günümüze değin ücretli ev emeği ile ilgili birçok çalışma yapıldı. Bunlardan biri de Aksu Bora’nın 2016 yılında yapmış olduğu çalışmadır. Bora, ücretli ev emegine katılan kadınlar ve onların işverenleriyle yaptığı görüşmeler sonucunda, her iki sınıftan kadın için de ‘doğru hayatın’ aile içinde ve ev kadını/annelik rolünde mümkün olabileceğini öne sürer. Ücretli ev hizmetleri, ev hizmetlilerinin istihdamı, kadın işverenlerin, cinsiyete dayalı iş bölümünde erkeklerin konumunu sorgulamadan cinsiyet baskısının bazı boyutlarının üstesinden gelebilmelerini sağlaması nedeniyle kritik bir roldür (Bora, 2016: 160). Buna benzer olarak hooks (2014: 101), kadınların, kendilerinin de eşlerinin de yapmak istemediği işleri yapacak bir yardımcı tutmalarını eşitsizlikle başa çıkma yöntemi olarak görmektedir.

Çalışan kadınlardaki iş ve ev sorumluklarını birlikte oluşturduğu sıkıntı ve problemler, değişen yeni rollerinden korunmaya devam eden erkeklere yansımaya genelde izin vermemektedir. Bu koruma işlevi, “değişimin etkilerini çiftten uzak tutarak birer ‘tampon’ görevi gören başka kadınların yardımı ya da sömürüsü ile sağlanmaktadır; bu kadınlar hizmetçi ya da dadılardan, yoksul akraba ve annelere kadar uzanmaktadır” (Kandiyoti, 2015: 52). Kadınların sunduğu iş gücü, onların kendi görevi olarak gösterilen ev işlerini ücret karşılığı başka kadınlara devretmelerini mümkün kılar. Böylece toplumsal cinsiyet rollerinin bir gereği olarak görülen, kadının ev içi işlere özgü sorumlulukları, bu işlere yönelik önemli bir kadın istihdam alanı yaratmıştır (Yazgan, Yüceşahin ve Demir, 2017). Yine de heteroseksüel bir çift, cinsiyetçi düşüncenin kadın işi olarak tanımladığı işler için ücret ödediğinde, yardımcıyı çalıştıran ve yaptığı işi denetleyen yine bir kadın olmaktadır (Hooks, 2014). K5, bu durumu şu sözlerle dile getirmektedir.

Eşim mecbur kaldığıma gerçekten inanırsa kadın çağırma bir şey demez. Ama şu anda maddi açıdan ne gerek var diyebilir. (K5)

K5, mecbur kalındığı takdirde eşinin ev işleri için ücretli bir yardımcı tutmasına bir şey demeyeceğini belirtmektedir. Mecbur kalınan durum, genelde hastalanma halleridir. Öyleyse, kadın her ne kadar eşiyile aynı, belki de daha fazla saat kamusal alanda işgücüne katılsa bile, ev işleri için ücretli bir hizmet alımı konusunda eşinden izin alma gerekliliği hissetmektedir. Ayrıca, ücretli ev emeğine erkeklerin olumlu yaklaşmamasındaki temel sebep bütçe yetersizliği olarak sunulmaktadır. K6'nın bu konudaki söylemi de K5'e benzerdir. K6, şu sıralarda gerek yaşı gerek hastalığı nedeniyle eşinin 'temizlikçi kadın' çağırmasını onayladığını ancak daha önceleri eşinin bunu onaylamadığını belirtmektedir.

Eve temizlikçi kadın alıyorum. Ayda tam gün, on beşte yarım gün alıyorum. Eşim öneriyor çünkü sağlığım çok iyi olmadığı için almak zorundayım. Eşim bir şey demiyor. Ama gençken her şeyi kendim yapıyordum. Kendim siliyordum süpürüyordum, çocuklarıma bakıyordum, her şeyi kendim yapıyordum. Şimdi nefes darlığım olduğu için kadın çağırıyorum. Ama gençken eşimin onaylayacağını pek zannetmiyorum. Çünkü kendim yapabiliyordum. (K6).

Ev işinin sadece kadının işi olarak kurgulanması ataerkinin toplumsal yapıya kök salan aile ve hanehalkı ideolojisinin önemli araçlarından biridir. Bu algı nedeniyle başka birisinin ev işlerini yapması kimi kişiler için kabul görmemektedir. Meulenbelt (1987), erkeklerin ev içerisinde ücretli iş gücünü istememelerinin bir diğer nedeninin eşlerinden bireysel olarak gördükleri hizmetin ayrıcalıklarından yoksun kalacaklarını düşünmeleri olduğunu söyler. Gerçekten de kahveyi nasıl içtiğini, hangi yemeği sevip sevmediğini bilen, aramalarına gerek kalmasın diye çoraplarını hep bir yere kaldıran, daha düşünmelerine ve sormalarına gerek bırakmadan gömleklerinin düğmelerini veya söküklerini diken eşlerinin hizmetini hizmet kurumlarında bulamayacakları açıktır. Evde sadece ücretli bir ev işçisinin varlığından değil katılımcının

annesinin yemek getirmesinden bile rahatsız olan K2'nin eşi için, ekonomik nedenler bu hizmete karşı durmasındaki ana nedeni oluşturmamaktadır. Bu durumu K2 şu sözlerle ifade etmektedir.

Büyük bir kavga sebebi oluyor. İstemiyor. Her şeyi benim yapmamı istiyor. Eve başka bir kadının girmesini, ellemesini istemiyor. Büyük problemler yaşıyoruz bu yüzden. Şimdiye kadar geldi bir kere ama büyük kavgalar yaşadık. Eve başka kadının gelmesini istemiyorum diyor. Ona ödeme yapmak istemiyorum diyor. Sen yap evde ne var ki sanki diyor. (K2).

Araştırmada, ücretli ev hizmetine karşı çıkılmasının aslında en temeldeki nedeni ev işinin kadının asıl görevi olarak görülmesine dayandığı anlaşılmaktadır. Zaten kadınların yapmak zorunda olduğu bir işe eşler para harcamayı gereksiz görmektedir. K2'nin eşinin söylediği '*sen yap evde ne var ki sanki*' sözleri bu anlamda dikkat çekicidir.

Bir Statü Olarak Ev Emeği: 'Benimdir Bırakmam Kimseye'

Feminist yaklaşımlar öncelikle kadın ve erkekler arasındaki ilişkilerin yerleşik şeklini sorgulanmaya başlamıştır (Massey, 1994). Esping-Andersen'e (2011: 19) göre çiftler arasında geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri geçerliliğini korusa da cinsiyete dayalı iş bölümü aşınmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek çiftlerde erkeklerin ev içi üretime katılımı eğitim düzeyi düşük çiftlere göre daha fazladır. Böylece eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliğini olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Bu tür bir eşitlikçi iş bölümü, yapılan araştırmalara göre kabaca son yirmi yıla dayanmaktadır. Bu araştırma dâhilinde yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular Esping-Andersen (2011)'in görüşünü teyit etmektedir. Özellikle üniversite mezunu daha genç yaştaki evli ve çalışan kadınların eşleriyle bir iş bölümü yapmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Yüksek eğitim seviyesi ve kocanın maaşına yakın veya daha yüksek maaş alan kadınların evliliklerde ev işlerinin eşitçe sürdürülmesi hususunda kararlı oldukları izlenmektedir. Buna göre kadınların eğitimsel kazanımları ve gelir düzeyleri erkeğine yaklaştıkça gündelik yaşamdaki cinsler arası farklılıkları hatırlatan ev emeğinin temelleri aşınmaktadır.

Özellikle kırsal kökenli kültürde dışarda çalışmak, evin ve ailenin ihmal edilmesi anlamına gelebilir, ayrıca "ekonomik güçlenme, erkek otoritesine meydan okuyucu" olarak dahi görülebilmektedir (Kandiyoti, 2015: 34). Bu anlayış, elbette orta-üst sınıf kadınlarda çok zayıflamaktadır. Ancak, Kandiyoti'nin (2015: 47-48) araştırmasında orta-üst sınıftaki kadınlara dahi "başarılı bir kadının sahip olduğu özellikler sorulduğunda: %32,9'u başarılı bir kadını iyi bir anne ve eş olarak, %23,2'si topluma yararlı olmanın yanı sıra hamarat bir ev kadını olarak, %25,6'sı kariyerle eve ait görevleri birleştirebilme yeteneği" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca çalışmada "kadınların yalnızca %12,2'sinin kendine yeterli, kendiyile barışık bir kişi olmanın başarı kistası" olduğu belirtilmiştir. Kandiyoti'nin yapmış olduğu bu araştırmada, "son grup hariç tüm kadınların başarıyı yuvalarına özgü (domestik) yeterliklerle tanımladıkları" dikkat çekmektedir. Özetle, Touraine'nin (2017) değindiği gibi, kadınlar kadın olmaktan ne anlıyorlarsa onu olmaya çalışmaktadır; bu toplumsal

cinsiyetin en açık ifadesidir. Aynı zamanda kadınlar için, bir başka kadının başarılı olup olmayışı eve harcadıkları emekle ölçülmektedir. Kadınların 'ev hanımlığı' alanında deneyimli olmaları onların oldukça önemsedığı ve belki de kamusal alanda yürüttükleri işlerden bile daha önemlidir. Bu, çoğu kez kadınlığın -iyi bir eş ve sevgi dolu anne- olmanın en açık yoludur (Bora, 2016; Fine, 2010). K1 ve K4'ün sözleri bu bağlamda dikkat çekicidir.

Yaptığım işleri yemek temizlik gibi, eşimin yapmasını istemem. Çünkü bir erkek bir kadın kadar yapamaz. Onları ben yapıcım yani' (K1).
 'Eşimin yardımcı olmasını isterdim. Ama ütüyü yapmasını istemezdim. Mesela arada bir özel yemek yapmasını isterdim. Düşünmesini isterim. Ama silsin süpürsün istemem. O kadar da değil. (K4).

Ev işleri ve çocuk bakımı kadınların neredeyse kutsal görevi olarak görülmektedir (Mcdowell, 2007). Bu işler, kadınların ortak deneyimlerinin odağında durmakta ama aynı zamanda bu deneyimler sınıf ve yaş gibi değişkenlere bağlı olarak çeşitlenmektedir. Özellikle orta yaş kadınların 'evin meleği' özelliklerini kaybetmekten korktukları anlaşılmaktadır. Gittins (1991), evin ve ona özgü yuva mefhumunda domestik mutluluğun önemli olduğuna, kutsal ailenin ve kadının yeri olduğuna, temizlik, hijyen ve dikkatli çocuk bakımının önemli olduğuna değinmektedir. Bu emekler duygusallaştırılıp, hiçbirinin karşılığının ödenemeyeceği düşünüldüğünden kadınlar bir çalışan değil evin meleği olarak düşünülmektedir. Aslında bir tür indirgeme olan bu yaklaşım, melek kisvesi altında sevimli hale büründürülmektedir (Mcdowell, 2003; Yüceşahin, 2016). Böylece daha önce de sözü edilen duygusal emek ile kadının ev emeğinin görünmezliği normalleşmektedir. Pek çok kadın özellikle kendini başarılı buluyorsa, ev içi işlerle ve hane halkıyla ilgilenmekten mutluluk duyar. Bu araştırmada görüleceği üzere kadınlar kendilerine evde yaptıkları işlere göre değer biçmekte ve uygunluk derecelendirmesi yapmaktadır. Yapılan görüşmelerde kadınların evdeki iş yüklerinden şikâyetçi oldukları izlense de bunları yapmaktan vazgeçmek istemedikleri de anlaşılmaktadır.

Erkelerin ev işlerini üstlenmesini doğru bulmuyorum. Çünkü fitrat böyle, yaratılışa ters. Denge olması gerekiyor. Allah onu erkek olarak yaratmış, onu çekici kılan o. Ev işi yapan erkekten uç noktaya gidelim iğne oyası yapan erkek, patik ören erkek diyelim hiç hoşlanmam. Ne kadar yorulsam da olmaz. Yaratılışa ters olan şeyler üstünde yamanmış gibi durur. Erkeğe özgü bir şey değil ki bunlar. Erkek demir döver, taş taşır, araba sürer. Erkek erkek gibi olmalı. Allah her şeye bir yakışanı vermiş. (K5).

Görüşme yapılan katılımcıların yaşı arttıkça toplum tarafından dayatılan ev içindeki kadınlık ve erkeklik rollerinin keskinliği de artmaktadır. K4'ün 'fitrat'ı temel alarak yaptığı bu keskin rol ayrımı pek çok rolle ilgilidir. Ancak özellikle bu başlık altında daha net görülen durum; özel mekândaki toplumsal cinsiyet kalıplarının bu kadar belirgin olması, birçok kadının en az erkeklerinki kadar cinsiyetçi olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumda başarılı bir kadının nitelikleri olarak görülen cinsiyetçi kodları kadınların da sıkı sıkıya benimsediği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Toplumsal cinsiyet terimi, feminist yaklaşımı benimseyen çalışmalarda, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikleri ve kadınların ikincil konumlandırılmasını anlatması bakımından önemlidir. 1970'lerden bu yana gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet çalışmaları, cinsler arası eşitsizliğin oluşumunda üç önemli faktöre vurgu yapar. Bunlardan ilki, sosyo-kültürel bakımdan "cinsler arasındaki eşitsizliğin biyolojik-anatomik farklılıklarla ilişkilendirilmesi ve eşitsizliğin doğuştan gelen farklılıklara dayandırılmasıdır" (Acar-Savran, 2013: 234). İkincisi, cinsiyet rolleriyle bezelenen toplumsallaşma sürecinin bir gereği olarak cinsiyetçi yaşamın yaygınlığının 'normal ve meşru' algılanışıdır. Üçüncüsü, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ücretli-ücretsiz çalışma biçimlerinden iş bölümü, aile ilişkileri, politika, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk ve eğitim gibi nerdeyse yaşamsal süreçlerin tümüne sirayet ederek cinsler arası eşitsizliği beraberinde bu alanlara taşıyor olmasıdır (Ecevit vd., 2011: 4).

Erkek ve kadın arasındaki eşitsizlik belki de en çok gündelik hayatta işlerin bölünüşünde somutlaşmaktadır. Neredeyse tüm sosyal sistemlerde kadınlar ve erkekler farklı işlerden sorumlu tutulmaktadır. Böylesine bir yapıda kadınlar ev işlerinin yerine getirilip hane halkı üyelerinin bakımı konusunda ücretsiz ev emekçisi konumundayken, erkekler asıl 'değer'in üretildiği kamusal alanları kontrol eden işlerin sorumlusu olarak düşünülmektedir. Formel sektördeki ücretlendirilmiş emeğe ek olarak hane içerisinde ortaya konulan emek, -gerçekte- ikinci vardiya'dır. Ev içi emek ücrete tabi değildir (Başak vd., 2013: 7). Feminist alan yazında bütün bu sorunsal, kadınların çocuk doğurmalarından (hane halkı üretiminden) evde icra edilen işlere, yeri geldiğinde erkek şiddetine maruz kalmalarına değin ciddi bir eşitsizlik olarak tanımlanmıştır. Çünkü sosyo-kültürel bakımdan erkekler, ekmeğe parası kazanan, rasyonel, hesap yapabilen kişi olma kurgusuyla yetiştirilmekte ve sözde 'gerçek ve önemli' işlerin üretiminden sorumlu kılınmaktadır.

Evliliklerde kadınlar kamusal mekânda çalışıyor olsun ya da olmasın geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentiler hala önemli gözükmektedir. Bu nedenle kadınların kamusal alanda çalışmaları geleneksel toplum kalıplarını yıkmaya yetmemektedir. Toplumsal roller ve özellikle de aile içi rol dağılımı değişime olağanüstü dirençlidir. Özel mekânı kadına, kamusal mekânı da erkeğe özgü kılan toplumsal normlar nedeniyle kadınlar kamusal alanda çalışsalar dahi sonu gelmeyen ev işlerine harcadıkları emek ve zamanla hak ettikleri değeri göremediklerinden yakınmaktadır. Feminist alanyazında kadınların kamusal ve özel alanda çalışmaları 'çifte yük' olarak da ifade edilmektedir. Bu çalışmada yapılan görüşmelerde de evle ilgili işlerin -ki işlerin tasarlanma aşaması dâhildir- kadınların üzerinde olduğu dikkat çekmiştir. Erkekler ise evde bir misafirden farksız konumdadır. Ev, bir erkek için çoğu kez, 'yatakhane' durumundadır.

Oysa ki, evi ve ev işini artık kadınların alanı olarak algılamak yerine, daha kapsayıcı rollerle, çeşitli sınıfsal yapılar içinde ve erkeklikle bağlarını kurmak gerekmektedir (Bora, 2016: 67). Günümüzde pek çok erkek, ev işi yapsa da yapmasa da erkeklerin bu işleri yapması gerektiğini kabul etmektedir. Öte

yandan erkekler ev işine katkıda bulunmaya başlasalar dahi araştırmalar bu katkının çok yavaş arttığını göstermektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde ev emeği sorgulanırken, kadınlar ev emeğinde eşitlik olmadığını ve ev emeğinin tamamen kadının üzerinde olduğunu belirtmişlerdir. Bu hususta dikkat çeken nokta, ev emeği tanımlarında çocuk bakımının söylenmemiş olmasıdır. Burada kadınların çocuk bakımını ev işi olarak değil, tamamen duygusal ve kendi görevleri olarak gördüklerini ve annelik tabirinin ağır bastığını belirtmek gerekir. Görüşmelerden de anlaşıldığı üzere, ev içerisindeki toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yaşa ve eğitime göre değişebilmektedir. Genç ve eğitilmiş kadınlarda eşlerinin ev emeğine katkıda bulunmaları ve ev emeğini eşleriyle ortak gerçekleştirme isteklerinin nispeten yaygın olduğu görülürken, orta yaşlı kadınların cinsiyetçi iş bölünüşünü daha fazla içselleştirdikleri dikkat çekmektedir. Her ne kadar kadınlar ev işlerinden şikâyet etseler de kadınların toplumun onlara yüklediği fedakâr eş ve anne, tek karşılığı sevgi olan, 'evin meleği' olarak gözükmekten hoşnuturlar. Bu kadınların evde yaptıkları işleri kendilerinin yerine başkasının yapmasını, özellikle de eşlerinin yapmalarını uygun görmedikleri anlaşılmaktadır. Hâlbuki evde yapılan işin başka birine ücretli olarak yaptırılması gerçekte ev emeğinin karşılıksız olmadığını kanıtlamaktadır.

Cinsiyetçi ideolojiler birçok toplumsal bağlamda ortaya çıkar. Bu bağlamlar sadece erkekleri içeren nitelikte değildir. Aynı zamanda kadınların cinsiyet temelli pratiklerinde de yer edinmiştir. Bu bağlamlar içerisinde cinsiyetçi söylemler yeniden üretilmekte ve toplumsal eşitsizliklerin sürmesine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin bir gereği olarak görülen kadının ev içi işlere özgü sorumlulukları, bu işlere yönelik bir kadın istihdam alanı yaratmıştır. Bu istihdam organizasyonda yine çok kadınsılıkla bağdaşık bir yapı-bağlam ortaya çıkmıştır. Bu bağlamla ilgili söylemler, kadınların da bu istihdam alanını yeri geldiğinde cinsiyetçi söylemlerle pekiştirdiklerini ve bunun üzerinden bir tür kabullenme yarattığını göstermektedir.

Özel alandaki cinsiyet ayrımı kalkmadığı sürece toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsetmek zor gözükmektedir. Bu çalışma, kökleri özel mekânda yer alan cinsler arası eşitsizliğin günlük hayattaki iş yaşamıyla kamusal alan transfer olduğunu göstermektedir. Evde-içeride eşitlik bilincinin yerleşmeyişi, kamusal alanda-dışarıda eşitsizlik biçimlerinin çoğalmasıyla sonuçlanmaktadır. Zira özel ve kamusal alan birbirinden kopuk değil, birbirlerini güçlü şekilde etkileyen iki önemli yaşamsal yapıdır.

Notlar

¹ Uluslararası literatürdeki orijinal kullanımı 'I'm still the mom' şeklindedir.

Kaynakça

Acar-Savran, G. (2013). *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Kitap.

- Acar-Savran, G. & Demiryontan, N.T. (2016). *Kadının Görünmeyen Emeği*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Alkan Korkmaz, S. & Allmer A. (2013). Mekânın DNA'sı: Toplumsal Cinsiyetin Mekânsal Kalıplarının Sorgulanması. *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies*, 14(1): 107-133.
- Arknaç, S.A. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi- Niteliksel Duruş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ASAGM (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü) (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: Aile Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Başak, S., Kingır, S. & Yaşar, Ş. (2013). *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya*. Ankara: ANKA Kadın Araştırma Merkezi.
- Bora, A. (2016). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can, Y. & Aslan, F. (2017). Geçmişten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(11): 87-101.
- Coltrane, S. (1996). *Family Man: Fatherhood, Housework, and Gender Equity*. New York: Oxford University Press.
- Creswell, J.W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Davidoff, L. (1974). *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class*. New York: Routledge.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 86: 139-170.
- Delphy, C. (2016). Baş Düşman. İçinde *Kadının Görünmeyen Emeği* (Haz: G. Acar-Savran ve N. Tura Demiryontan). 89-114. İstanbul: Yordam Kitap Basım ve Yay.
- Deutsch, F. (1999). *Halving it All: How Equally Shared Parenting Works*. Cambridge: Harvard University Press.
- Dikmen, N. & Maden, D. (2012). Kadın Akademisyenlerin Görünmeyen Emeği Üzerine Bir Araştırma: Ordu Üniversitesi Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21): 257-288.
- Doucet, A. (1995). Gender Equality and Gender Differences in Household Work and Parenting, *Women's Studies International Forum*. 18(3): 271-284.

- Ecevit, Y. vd. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1304.
- Erickson, R.J. (2005). Why Emotion Work Matters: Sex, Gender, and the Division of Household Labor, *Journal of Marriage and Family*, 67: 337-351.
- Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış Devrim: Kadınların Yeni Rollerine Uymak*. (çev: S. Çağatay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fine, C. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. (çev:K. Tanrıyar). İstanbul: Sel Yay.
- Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilliği'nden 'Kadınlardan Sorumlu Devlet Bakanı'na Hükümet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 16(63): 93-108.
- Gittins, D. (1991). *Aile Sorgulanıyor*. (çev: T. Erdem). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Hartmann, H. (1981). *Marksizm ile Feminizmin Mutsuz Evliliği*, (çev: G. Aygen). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hertz, R. (1989). Dual Career Corporate Couples: Shaping Marriages through Work. içinde *Gender in Intimate Relationships: A Microstructural Approach*, (ed: B. Risman & P. Schwartz). Belmont, Calif.:Wadsworth.
- Hochschild, A.S. & Machung, A. (1989). *The Second Shift*. New York: Penguin Books.
- hooks b. (2014). *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika*. İstanbul: Bgst Yay.
- HÜNEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü) 2014. *2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, Ankara: Elma Teknik Basım.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*. 2(3): 274-290.
- Lewis, J. (2003). Design Issues. İçinde *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers* (ed. J. Ritchie ve J. Lewis). ss:47-76. London: Sage.
- Massey, D. (2001). *Space, Place & Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Massey, D. (1994). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- McDowell, L. (2007). *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. (Third Edition). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McDowell, L. (2003). *Gender, Identity an Place: Understanding Feminist Geographies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Meier, P. vd. (2007). The Pregnant Worker and Caring Mother: Froming Family Policies across Europe. İçinde *Multiple Meanings of Gender Equality: A Critical Frame Analysis of Gender Policies in Europe*. (edit: M. Veiloo). New York: Central European University Press. 109-140.
- Meulenbelt, A. (1987). *Feminizm ve Sosyalizm*. (Çev: E. Demirci). İstanbul: Yazın Yay.
- Molyneux, M. (2016). Ev Emegi Tartışması ve Ötesi. İçinde *Kadının Görünmeyen Emegi* (Haz: G. Acar-Savran & N. Tura Demiryontan).115-156. İstanbul: Yordam Kitap.
- Neuman, W.L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* 1. Cilt. Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Öğütle, V.S. (2013). Bir Sosyal Mekanizma Olarak Toplumsal Cinsiyet: H. Hartmann'a Eleştirel-Realist Bir Yorum, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 16(63): 45-71.
- Özbay, C. (2013). Türkiye'de Hegemonik Erkeği Aramak, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 16(63):185-204.
- Özbay, F. (2015). Türkiye'de Ev Emeginin Dönüşümü: On Dokuzuncu Yüzyıldaki Osmanlı Ev Kölelerinden Günümüzde Kaçak Göçmen İşçilere. İçinde *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emegi*. (edit: Ahmet Makal ve Gülay Toksöz). ss: 99-133. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özbay, F. (2005). Women, Gender and Household Forms and Composition: Turkey, içinde *Encyclopedia of Women in Islamic Cultures*, (Ed: S. Joseph). Leiden: Brill.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,11(1):323-343.
- Richardson, T. (1996). Foucauldian Discourse: Power and Truth in Urban and Regional Policy Making. *European Planning Studies*, 4(3), 279-292.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tichenor, V. J. (2005). *Earning More and Getting Less: Why Successful Wives can't Buy Equality*. London: Rutgers University Press.
- Touraine, A. (2007). *Kadınların Dünyası*. (çev: M. Moralı). İstanbul: Kırmızı Yay.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2008). *Zaman Kullanım İstatistikleri 2006*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2006). *Aile Yapısı Araştırması 2006*. Ankara: T.C. Başbakanlık, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu.
- Uraz, A., Aran, M., Hüsamoğlu, M., Okkalı-Şanalnı, D. & Çapar, S. (2010). *Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu. No: 2.
- Williams, J. (2000). *Unbending Gender: Why Family and Work Conflict and What to Do about It*. NewYork: Oxford University Press.
- Yazgan, P., Yüceşahin, M.M. & Demir, S.A. (2017). Türkiye'deki Ev İşçisi Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Söylemin Eleştirel Bir Analizi: kadınarkulubu.com Örneği, *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar Dergisi*. 1(1): 175-207.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği, *İmgelem*. 2:1-21.
- Yüceşahin, M. M. ve Yazgan, P. (2017). Kentler Toplumsal Cinsiyetsiz Değildir: Türkiye'de Kentsel Mekânın Üretimine Feminist Bir Eleştirisi. *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies*, 18(1): 85-106.
- Yüceşahin, M. M. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Mekânın Karşılıklı İlişkisi: Patriyarkanın Sosyal Mekânı Örgütleyişine Dair Bir Tartışma, *Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies*, 17(1): 73-101.